

1543 (2022-2023) – Nr. 1
ingediend op 13 januari 2023 (2022-2023)

Verslag van de hoorzitting

namens de Verenigde Commissies
voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening en Energie
en voor Mobiliteit en Openbare Werken
uitgebracht door Mieke Schauvliege en Tinne Rombouts

over het rapport 'Weerbaar Waterland –
Ons voorbereiden op wat al gebeurt'

Samenstelling van de Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening en Energie:

Voorzitter: Gwenny De Vroe.

Vaste leden:

Inez De Coninck, Andries Gryffroy, Freya Perdaens, Jeroen Tiebout, Wilfried Vandaele;
Bart Claes, Leo Pieters, Sam Van Rooy;
Stijn De Roo, Tinne Rombouts;
Steven Coenegrachts, Gwenny De Vroe;
Staf Aerts, Mieke Schauvliege;
Bruno Tobback.

Plaatsvervangers:

Annick De Ridder, Marius Meremans, Joris Nachtergaele, Axel Ronse, Nadia Sminate;
Carmen Ryheul, Stefaan Sintobin, Wim Verheyden;
Robrecht Bothuyne, Brecht Warnez;
Bart Tommelein, Bart Van Hulle;
Johan Danen, Chris Steenwegen;
Hannes Anaf.

Toegevoegde leden:

Jos D'Haese.

Samenstelling van de Commissie voor Mobiliteit en Openbare Werken:

Voorzitter: Bart Claes.

Vaste leden:

Annick De Ridder, Maarten De Veuster, Bert Maertens, Marius Meremans, Rita Moors;
Bart Claes, Carmen Ryheul, Wim Verheyden;
Martine Fournier, Sofie Mertens;
Marino Keulen, Mercedes Van Volcem;
Imade Annouri, Stijn Bex;
Els Robeyns.

Plaatsvervangers:

Arnout Coel, Koen Daniëls, Inez De Coninck, Axel Ronse, Paul Van Miert;
Roosmarijn Beckers, Johan Deckmyn, Leo Pieters;
Karin Brouwers, Joke Schauvliege;
Els Ampe, Stephanie D'Hose;
Björn Rzoska, Jeremie Vaneeckhout;
Annick Lambrecht.

Toegevoegde leden:

Jos D'Haese.

INHOUD

1. Toelichting door Henk Ovink	4
1.1. Inleiding	4
1.2. De feiten	4
1.3. Tien actiepunten	6
1.4. Oproep tot actie	8
2. Vragen en opmerkingen van de leden	8
2.1. Freya Perdaens	8
2.2. Marius Meremans	9
2.3. Mieke Schauvliege	9
2.4. Leo Pieters	10
2.5. Tinne Rombouts	10
2.6. Gwenny De Vroe	11
3. Antwoorden van Henk Ovink	11
4. Replieken	15
Gebruikte afkortingen	16

Bijlagen: zie de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be

De Verenigde Commissies voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening en Energie en voor Mobiliteit en Openbare Werken organiseerden op 1 december 2022 een hoorzitting met Henk Ovink, voorzitter van het expertenpanel Hoogwaterbeveiliging, over het rapport 'Weerbaar Waterland – Ons voorbereiden op wat al gebeurt'. De spreker maakte hierbij gebruik van een presentatie die samen met het rapport is terug te vinden op de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be.

1. Toelichting door Henk Ovink

1.1. Inleiding

Henk Ovink geeft aan dat het advies Weerbaar Waterland is opgesteld in de context van een mondiale ontwikkeling. De relatie tussen Vlaanderen en de rest van de wereld en omgekeerd is groot, zeker als het gaat over water en klimaat. Hij zal door sommige delen van de presentatie snel heen gaan omdat die niet per se nu relevant zijn.

Hij toont een foto genomen in Bangladesh (zie slide 1 van de presentatie). De watersituatie in Bangladesh is soms erg vergelijkbaar met die in Vlaanderen en Europa. Dat werd duidelijk anderhalf jaar geleden met de overstroming. Zeventig procent van de oppervlakte van de aarde is water. Maar dat betekent niet dat water overal beschikbaar is. De afgelopen periode was er meer te doen over droogte. Dat komt omdat de waterbeschikbaarheid matig is: slechts 0,4 procent van het water op de wereld is beschikbaar voor mensen, de industrie, consumptie en voedselzekerheid. Water is een schaars goed, maar zo wordt er niet mee omgesprongen. Tijdens de coronapandemie werd gefocust op het wassen van de handen. Voor meer dan twee miljard mensen is er geen water. Van de acht miljard mensen beschikken er vier miljard niet over sanitaire voorzieningen. Voor vele mensen is de beschikbaarheid van water dus niet zo vanzelfsprekend. Slide 10 toont een foto van de bosbranden in Frankrijk, een smeltende gletsjer in Italië en de overstroming in Pakistan op een moment dat het in Europa uitzonderlijk droog was. In juli 2021 was er onder meer in België en Duitsland de waterbom met overstromingen die desastreuze gevolgen hadden (zie slide 9). Er vielen in Europa meer dan tweehonderd slachtoffers. De voorbije tien jaar is er in Bangladesh geen overstroming geweest met zoveel slachtoffers.

Maar het bewustzijn van de bevolking in Bangladesh voor waterkwetsbaarheid is vele malen groter dan in Europa en de paraatheid van instituties, die met early-warningsystems werken, is daar heel groot. Tientallen jaren geleden nog vielen er bij grote overstromingen in Bangladesh honderdduizenden slachtoffers. Het vertrouwen in die earlywarningsystems dat werd opgebouwd, was politiek belangrijk. Daardoor is er nu een grote mate van paraatheid. India verkast soms een miljoen mensen bij een dreigende overstroming. Het moeten wennen aan deze extremen gaat hand in hand met het op een andere manier hiermee leren omgaan.

Men staat dus voor een grote opgave. Henk Ovink is ervan overtuigd geraakt dat een enkelvoudig antwoord op een complex probleem meer problemen veroorzaakt dan dat het oplossingen brengt. De aanpak uit het verleden vergroot de kwetsbaarheid. Alleen door samenwerking zal men een oplossing kunnen bieden.

1.2. De feiten

Er zijn de feiten. De Nederlandse rijksoverheid onderzoekt samen met internationale organisaties, inclusief die in Vlaanderen en België, de dynamiek van droogtes en overstromingen en de impact van de klimaatverandering (zie slide 14). Overstromingen en droogtes kwamen wereldwijd voor en zullen steeds intensiever worden, maar de kwetsbaarheid van mensen is op verschillende plekken anders (zie slide 15). Vooral steden zijn kwetsbaar. Vlaanderen en Nederland zijn één groot verstedelijkt

gebied met een grote kwetsbaarheid. Henk Ovink toont slide 16 die toont waar het geïnvesteerd vermogen het meest kwetsbaar is. Het gaat dan om Azië, de oostkust van de Verenigde Staten en Europa. De delta met Nederland en Vlaanderen staat in de top drie van het kwetsbaar geïnvesteerd vermogen. Kortom, het gaat om geld. Overstromingen hebben een onmiddellijke schade, droogte heeft een lange, doorlopende schade die meer dan zes procent van het bruto binnenlands product kan kosten.

Het gaat ook over de kwetsbaarheid van de bevolking. De meest kwetsbare mensen wonen vaak op de slechtste plaatsen (zie slide 18). Het heeft verder te maken met gezondheid: voldoende en gezond water (zie slide 19). Een van de grootste doodsoorzaken na hartaanvallen en kanker is waterkwaliteit. Bij kleine kinderen leidt het tot fysieke en mentale groeistoornissen. Water is ook belangrijk voor de biodiversiteit. Die staat in Europa erg onder druk, ook als gevolg van vervuild water en de beperkte beschikbaarheid. De zogenaamde wetlands verdwijnen met een onvoorstelbare snelheid. Daar kan en zal men iets aan moeten doen. In december 2022 heeft in Montreal de tweede helft van de COP Biodiversiteit plaats. De bedoeling is om er afspraken te maken om dat verval tegen te gaan.

Een van die rapporten is een rapport van het IPCC (slide 20). Dat is een internationaal panel van duizenden wetenschappers die wereldwijd elkaar peerreviewen op onderzoek. Zij laten zich regelmatig horen over de oorzaken en gevolgen van klimaatverandering. Het rapport Climate Change and Land (slide 21) laat zien dat de manier waarop middelen worden geïnvesteerd gevolgen hebben voor de klimaatverandering. In het Akkoord van Parijs werden duurzaamheidsdoelen vooropgesteld (slide 24).

Vlaanderen was niet het hardst getroffen door de waterbom van juli 2021 maar de Vlaamse Regering stelde zich de vraag wat de gevolgen zouden zijn indien dezelfde feiten zich in Vlaanderen hadden voorgedaan (slide 32). Die bleken niet min. Daarom werd Henk Ovink gecontacteerd door ministers Zuhair Demir en Lydia Peeters om een adviserend panel voor te zitten. Hij vond de samenstelling van dat panel belangrijk zodat het panel geen excuus zou zijn om niets te doen, wat al eens gebeurt. Het bestond uit wetenschappers, personen van het maatschappelijk middenveld en ngo's die praktijkonderzoek doen en beleidsmakers. Het was een expertenpanel, maar met experten vanuit de praktijk, van binnen en buiten de administratie. De kracht van dit panel bestond erin dat de kennis van alles en iedereen werd ingezet om een voorstel te maken dat over de grenzen van het bestaande heen gaat. Hij looft de Vlaamse Regering hiervoor want dit komt niet vaak voor. Uiteraard moet men de aanbevelingen ook verder opvolgen. Henk Ovink vond het niet alleen een eer, maar ook heel leuk om het panel voor te zitten.

Henk Ovink toont slide 33 waaruit blijkt dat extreme regenval in Vlaanderen ook extreme schade zou opleveren. Die extreme regenval komt natuurlijk niet zo heel vaak voor. Het was erg onverwacht en een combinatie van factoren, maar zelfs met minder regen zouden er grote problemen zijn.

Het panel heeft geprobeerd om te doorbreken waar de wereld een beetje voor staat. De economische investeringen zijn vaak gebaseerd op wat we kennen en niet zozeer op de toekomst. Het panel heeft geprobeerd een proactieve benadering te kiezen over waar men naartoe zou moeten en wat er moet gebeuren. Maar het moet wel leiden tot actie. Daarom heeft het panel gezorgd voor concrete, actiegerichte adviezen met een tijdspad (slide 38). Verandering is altijd ingewikkeld, dus het panel heeft geprobeerd om die zo goed mogelijk te begeleiden.

Het rapport bevat ook de bestaande kennis rond klimaatverandering, namelijk dat de planontwikkeling, laat staan de implementatie, niet meer gaat helpen. Henk Ovink verwijst naar de klimaatop in Sharm el Sheikh in Egypte in 2022 en die van

Glasgow in 2021. Er is ook het rapport van de econoom Nicholas Stern uit 2005 waaruit blijkt dat de kost van niks doen vele malen groter is dan de kost van directe actie.

1.3. Tien actiepunten

Het rapport somt tien actiepunten op die gaan over waterzekerheid. Dat is een nieuw begrip. Het gaat zowel over waterveiligheid als over waterbeschikbaarheid, en dus ook over de waterkwaliteit. Het gaat om een integrale benadering (slide 40).

Het Nederlandse gedeelte van de Delta is, zoals overal wereldwijd, ingericht voor het afvoeren van water als er te veel is, of voor toevoer naar de landbouw en industrie. Het is voor de rest van de wereld onvoorstelbaar dat er in een delta zoals de Vlaams-Nederlandse een tekort is aan water. De oorzaken zijn te veel verbruik en droogte, maar ook dat het systeem is ingericht op afvoeren van water en niet op het eerst vasthouden van water en dan afvoeren. Het landschap met zijn rivieren werd verkeerd ingericht: het zouden meanderende ecosystemen moeten zijn die er ook voor zorgen dat er bij te weinig water altijd beschikbaarheid is. Waterzekerheid is dus een belangrijk begrip omdat het zowel gaat om het omgaan met droogte als met te veel water.

Dat is de basis en die biedt kansen. Op het vlak van voedsel, energie, industrie en verstedelijking staat er in Vlaanderen nog heel veel te gebeuren. Het meenemen van waterruimte biedt zogenaamde koppelkansen (slide 41). In Nederland heeft minister van Infrastructuur en Waterstaat Mark Harbers eind november 2022 een beleidsdocument naar de Kamer gestuurd, getiteld 'Water en bodem bij ruimtelijke ordening'. Inhoudelijk sluit het aan bij het voorliggend rapport Weerbaar Waterland. Het is een interessant referentiekader.

Actiepunt 1. Van losse en vage waterkwantiteitsdoelstellingen naar geïntegreerde waterdoelen (slide 42)

Het blijkt dat de heldere waterdoelen niet voldoende expliciet zijn waardoor men ook niet weet waaraan men moet voldoen. De doelen moeten ook veel integraler. Nederland keek vroeger of een dijk kon doorbreken of niet. Het hoogwaterbeschermingssysteem kan stormen aan die eens in de 10.000 jaar plaatsvinden, het secundaire watersysteem eens in de 5000 jaar en het tertiaire eens in de 3000 jaar. Maar men is tot de vaststelling gekomen dat die gigantische investeringen in dijken misschien niet de beste methode zijn als daarachter een prachtig landschap ligt en als de klimaatopwarming steeds hogere dijken vereist. Dat heeft plaatsgemaakt voor een meer integrale benadering: de waterveiligheids- en waterkwaliteitsdoelstellingen zijn veranderd in een risicobenadering. Misschien is het ook een optie om een lagere dijk die standhoudt te laten overstroomen en het overstroomde water te beheersen. Kortom, is water altijd een factor van bedreiging of is het ook een kans voor een landschap, een ecosysteem? Daarbij is de rechtszekerheid van die doelen belangrijk.

Actiepunt 2. Van een reactieve verzameling aan losstaande sectorale acties naar een uitvoeringsgerichte taakstelling op deelbekeniveau (slide 43)

Men wil de aanpak op systeemniveau doen en daarvoor is er per deelbekken een meerjarig actieprogramma nodig om de doelen te bereiken. Dat wordt geïntegreerd in de plancyclus in 2028 en daaraan worden doelen gekoppeld voor natuurversterking, beleving en andere ecologische en sociaal-economische ambities.

Actiepunt 3. Van vrijblijvende wateradviezen en onzekere uitvoering naar een robuust en rechtszeker ruimtelijk en uitvoeringskader (slide 44)

Daar hoort bij dat water, bodem en klimaat die nieuwe rechtszekerheid sturen. Net als in Nederland zijn in Vlaanderen de overstromingsrisico's en bergingspotentie sturend voor de ruimtelijke economische ontwikkeling. Met andere woorden: bouw vooral niet daar waar het heel kwetsbaar is. Maar als men bouwt, zorg ervoor dat het die kwetsbaarheid juist vermindert en dat elke investering die men doet in het landschap ervoor zorgt dat die weerbaarheid versterkt. Dat is financieel interessant want door de geïnvesteerde middelen gaan de risico's naar beneden en de kansen omhoog en creëert men ook nog meerwaarde.

Actiepunt 4. Van een uitvoering afhankelijk van vrijwilligheid en vertraagd door fragmentatie van bevoegdheden naar duidelijke regie (slide 45)

Hoe kan men dit beheren? De OESO startte enkele jaren geleden met een water-governance- en organisatieprogramma om nationale en lokale overheden te helpen bij de inrichting van hun watermanagement. Henk Ovink stelt drie niveaus voor: een watercommissaris, bekkenhuizen en lokale gebiedscoalities. De watercommissaris is een samenwerkende figuur die op basis van de bestaande context aan het werk gaat maar die wel de regie heeft. Het Nederlandse voorbeeld van de deltacommissaris maakt duidelijk hoe belangrijk die rol is. Hij is de verbindende factor, leidend en sturend voor de middellange en lange termijn. Hij helpt ook bij het sturen van de implementatie van de kortetermijnprojecten. Hoewel het institutionaliseren van de watercommissaris, de bekkenhuizen en de gebiedscoalities tijd in beslag kan nemen, adviseert het panel om toch al de watercommissaris aan te stellen om aan de slag te gaan met het advies.

Actiepunt 5. Van projectmatige werking naar een permanente sectoroverschrijdende aanpak gericht op uitvoering (zie slide 46)

Het rapport spreekt van vier waterwerven waar men aan de slag kan gaan: getijden-rivieren, de waterlopen, de steden en dorpen en de sponslandschappen. Het advies probeert de hele tijd de koppeling te maken tussen kennis, inzicht, capaciteit, accountability, governance, sturing en adviseert om er meteen mee aan de slag te gaan.

Actiepunt 6. Van jaarlijkse projectbudgetten naar een legislatuuroverschrijdende systeemaanpak (zie slide 48)

De integrale aanpak van waterzekerheid is altijd meerjarig maar overheidsfinanciering is altijd gebaseerd op een jaarsysteem. Dus de flexibiliteit van het management is slecht. Uit voorbeelden uit de rest van de wereld blijkt dat het na een ramp werkt om een bedrag voor de wederopbouw in te zetten voor een toekomstige benadering, fondsgericht. Zo is er in Nederland het deltafonds en het infrafonds. Uit alle evaluaties blijkt dat het werkt. Het is effectiever, het is efficiënter.

Actiepunt 7. Van relatieve onwetendheid naar verhoogde zelfredzaamheid (slide 49)

Actiepunt 7 gaat over de paraatheid van mensen en infrastructuur. Vaak staan voorzieningen voor energie, water en waterzuivering op kwetsbare plekken. Als die wegvallen, dan valt ook meteen de brandweer, het ziekenhuis enzovoort uit. Henk Ovink maakte deel uit van de taskforce na orkaan Sandy in New York. Daarbij bleek dat 75% van de energie-infrastructuur in het overstroombare gebied zat en dus meteen kwetsbaar was. Het energienet was ook niet robuust ingericht. Ook de mensen moeten paraat zijn. Bij de waterbom anderhalf jaar geleden bleek dat het bewustzijn van mensen, gemeenschappen en hun instituties te laag is. Dat leidt meteen tot slachtoffers en schade. Paraatheid is cultureel, maar is ook institutioneel.

Preventie helpt. Paraatheid en preventie gaan hand in hand. Het gaat om een minieme investering in vergelijking met wat het oplevert.

Actiepunt 8. Van individuele risico's naar maatschappelijke winst

Henk Ovink maant aan om te kijken naar een maatschappelijke waardebenadering (zie slide 50).

Actiepunt 9. Van sectorale wetenschappelijke ontwikkeling naar transdisciplinaire en praktijkgerichte innovatie

Verder beveelt de spreker aan om te blijven inzetten op kennis en innovatie. Er zijn allerlei manieren en methodieken die van kennis praktijk kunnen maken (zie slide 51).

Actiepunt 10. Van een reactieve, afwaarts gelegen regio naar voorloper in Europese hoogwaterbeveiliging (slide 52)

Bij het laatste actiepunt beveelt Henk Ovink aan om zich te blijven realiseren dat men onderdeel uitmaakt van een systeem dat niet ophoudt bij de Vlaamse grens. Grensoverschrijdende samenwerking tussen nationale overheden is kritiek belangrijk. Waterveiligheidsmaatregelen op de ene plek hebben een directe impact op de andere plek. Wat men bergt bovenstrooms, moet men benedenstrooms niet bergen, maar wat men vasthoudt bovenstrooms kan men benedenstrooms niet meer gebruiken. Een gelijkaardige aanpak is ook op Europees niveau nodig.

1.4. Oproep tot actie

Het expertenpanel riep na het rapport de Vlaamse Regering op tot onmiddellijke actie en te starten met een ad-interimcommissie. Er is een roadmap (zie slide 53). De Vlaamse Regering is ook meteen aan de slag gegaan, maar daarvoor verwijst hij naar de ministers. Hij hoopt dat het advies leidt tot actie en tot een weerbaarder Waterland.

Tot slot deelt hij mee dat hij in 2023 voor de Nederlandse regering in de context van de Verenigde Naties de Grote Waterconferentie mag leiden. Het is sinds 46 jaar dat er bij de Verenigde Naties een conferentie is over water, een top op het niveau van de staatshoofden. Het wordt een benchmarkconferentie in maart 2023 en in 2024 in New York. Hij roept iedereen op om met zogenaamde commitments te komen. Commitments die laten zien dat waterzekerheid iets is van bedrijven, burgers, overheden, coalities over de hele wereld. Hij is heel erg benieuwd naar waar Vlaanderen mee komt en Weerbaar Waterland kan hierbij misschien inspireren.

2. Vragen en opmerkingen van de leden

2.1. Freya Perdaens

Freya Perdaens waardeert de duidelijkheid dat men niet meer moet nadenken over het rapport maar meteen aan de slag moet gaan, wat de Vlaamse Regering ook doet. Henk Ovink heeft dat als buitenstaander beaamd. Welke stappen kan de Vlaamse Regering vandaag al nemen met het oog op morgen en ook een volgende zittingsperiode?

In actiepunt 8 heeft Henk Ovink het over een collectieve aanpak. Is het nuttig of nodig om het ook binnen Europa breder en groter te gaan bekijken voor de aanpak van water en de klimaatverandering?

2.2. Marius Meremans

Marius Meremans wil voorafgaand zeggen dat hij tevreden is met wat De Vlaamse Waterweg doet in Dendermonde met het Sigmaplan. Er ontstaan slikken en schorren die watervogels aantrekken.

Hij vindt het goed dat er dringend een watercommissaris en bekkenhuizen en dergelijke zouden komen. Hij merkt wel op dat er een traditie in Vlaanderen is ontstaan waarbij elk initiatief of elk project stoot op tegenstand van actiegroepen. Hij denkt aan de werken aan de Dender in Geraardsbergen die al jaren geblokkeerd zijn. Het gaat om juridische uitspraken van bijvoorbeeld de Raad van State of de Raad voor Vergunningsbetwistingen waardoor men weer helemaal opnieuw moet beginnen. Hoe gaat men daarmee om in Nederland? Persoonlijk vindt hij dat als de urgentie zo hoog is, men daar gewoon moet mee kunnen doorgaan.

Het is duidelijk dat men water langer moet vasthouden en vertraagd afvoeren. Dat gaat over de verhardingsgraad in Vlaanderen. Tot nu voert men een aanmoedigingsbeleid. Omdat de tijd dringt, is hij persoonlijk meer voorstander van verplichtingen voor lokale besturen. Hoe gaat men daarmee om in andere landen?

2.3. Mieke Schauvliege

Mieke Schauvliege is het eens met Henk Ovink dat het gaat over zaken die al gekend zijn. Ook in Vlaanderen zijn er al veel studies over waterbeheersing. De hamvraag is hoe het komt dat die kennis en al die inzichten niet op het terrein worden uitgevoerd. Volgens haar zijn er drie grote knelpunten die ook in het rapport staan beschreven. Ten eerste is het domein van het waterbeleid en waterbeheer in Vlaanderen bijzonder versnipperd over verschillende beleidsniveaus. Er wordt voorgesteld om dit te hervormen. Een van de sleutelfiguren is een watercommissaris. Hoe ziet Henk Ovink die rol en wat zijn de belangrijke voorwaarden en randvoorwaarden waaraan moet voldaan worden om die watercommissaris zijn rol te kunnen laten spelen? Het lijkt haar een interessant model maar het kan niet de bedoeling zijn om nog een bijkomende structuur met bekkenhuizen en gebiedscoalities te creëren. Hoe ziet Henk Ovink dit?

Een ander belangrijk knelpunt zijn de vele beleids- en andere plannen: stroomgebied-beheersplannen, een waterbeleidsnota, plannen vanuit bevaarbare waterlopen enzovoort. Hoe ziet zo'n geïntegreerd plan er uit? Met welke Europese regelgeving kan dat afgestemd worden zoals de kaderrichtlijn Water enzovoort? Kan het Nederlandse voorbeeld model staan voor Vlaanderen? Betekent dat men dan van al die andere watergerelateerde plannen verlost is?

Een derde knelpunt is het formuleren en meten van doelen. In de bestaande plannen mist zij meetbare doelen en de evaluatie ervan. Ze verwijst naar de Blue Deal die een heel interessant plan is met heel veel acties, maar nergens ziet ze resultaat-gerichte parameters. Dat geldt ook voor het klimaatadaptatieplan. Hoe moeten die doelen geformuleerd worden om tot een resultaat te komen?

Er worden vier waterwerven opgesomd: getijdenrivieren, de waterlopen, de steden en dorpen, en de sponslandschappen. Hoe ziet Henk Ovink de regie en de uitvoering voor de sponslandschappen? Wie is hiervoor het best geplaatst? Dezelfde vraag geldt voor de steden en landschappen.

Mieke Schauvliege beaamt dat het Sigmaplan een zeer goed plan is, maar het is opgemaakt op basis van klimaatmodellen die ondertussen verouderd zijn. Hoe ziet Henk Ovink daarvan de aanpassing? Is er geen gelijkaardig plan nodig voor de Bovenschelde om Gent en omgeving te beschermen? Een waterbom boven Vlaanderen zou immers niet alleen de Denderstreek treffen maar ook de streek rond Gent.

De onbevaarbare waterlopen hebben ook een heel belangrijke rol bij overstromingen en droogte. Is er voor die onbevaarbare waterlopen geen langetermijnplan nodig om die waterberging en de strijd tegen droogte aan te gaan?

2.4. Leo Pieters

Leo Pieters vindt dat het niet bij het interessante rapport mag blijven en dat er actie nodig is. Waterschappen in Nederland en waterschappen in Vlaanderen zijn wel enigszins anders, veronderstelt hij. Minister Zuhair Demir wil echter de waterschappen afschaffen, maar de bekkenhuizen lijken hem iets vergelijkbaars. Is Henk Ovink er eerder voorstander van dat waterschappen worden hervormd of dat er gewoon nieuwe bekkenhuizen in de plaats komen?

Verder vreest de spreker dat er met het aanstellen van een watercommissaris en met lokale gebiedscoalities er extra administratieve niveaus bij komen. Daarbij is een zekere autoriteit nodig met een dwingend kader.

Op het vlak van internationale samenwerking heeft Vlaanderen bijvoorbeeld de Waterverdragen over de Schelde en de Maas. Het toont aan dat Nederland daar wel mee bezig is in tegenstelling tot Wallonië of Frankrijk waarmee geen waterverdragen zijn afgesloten. Is dat een noodzaak volgens Henk Ovink of is dat iets wat ook via die commissarissen of via de gewesten kan geregeld worden?

2.5. Tinne Rombouts

Tinne Rombouts stelt vast dat een aantal van de principes uit het rapport een herbevestiging zijn van methodieken die al de afgelopen jaren in het Vlaams Parlement aan bod zijn gekomen bij een aantal hoorzittingen. Die herbevestiging is positief, maar men vertrekt nooit van een wit blad. Er is ook altijd voortschrijdend inzicht. Bijgevolg moet men bij de transitie en de realisatie op het terrein ook met heel wat factoren rekening houden, wat niet altijd evident is. Daar moet men goed over nadenken, ook om lange procedures en blokkeringen te vermijden. Uiteraard moet men uiteindelijk tot actie over gaan.

Paraatheid is een element dat naar voor kwam bij besprekingen in het parlement naar aanleiding van overstromingen of grote regenval. Het kwam ook aan bod bij het werkbezoek aan het Verenigd Koninkrijk. Meer alertheid werd met stip aangeduid als maatregel. Het lijkt haar dat in Nederland die paraatheid groter is, wat te verklaren valt uit het verleden. Voor Vlaanderen vraagt dit extra aandacht. Informeren is een maatregel maar burgers nemen informatie vaak pas op op het moment dat er een dreiging is. Men moet dus systemen zoeken om die paraatheid continu in leven te houden. Nederland werkt met waterschappen waarbij burgers meer betrokken lijken, mede door aparte verkiezingen. Dat is van een onschatbare waarde in Nederland. Vlaanderen kent de Polders en Wateringen die vaak in debatten in het parlement en door de centrale administratie worden gezien als prehistorische structuren. Hoe kan men de kracht van die Polders en Wateringen niet verliezen en zelfs eventueel versterken? Dat kan voor de paraatheid een heel belangrijk element zijn.

In de voorgestelde structuur is er sprake van bekkenhuizen en duizend gebiedscoalities. Het is voor Tinne Rombouts niet duidelijk hoe die structuur zich verhoudt tot bestaande projecten en realisaties. In die zin is ze jaloers op Nederland met de waterschappen die zorgen voor de coördinatie, heel lokaal werken en dus ook zorgen voor betrokkenheid. Is Henk Ovink het ermee eens dat dit een sterkte is van het Nederlandse model, en waar is die sterkte terug te vinden in de voorgestelde structuur?

Op alarmering werd de voorbije jaren sterk ingezet in Vlaanderen. Samen met de voorspellingsmodellen heeft dit ervoor gezorgd dat de rampspoed niet groter was. Maar

ze meent anderzijds begrepen te hebben dat de alarmering over de landsgrenzen heen en de informatiedoorstroming geen evidentie is geweest. In het rapport is er sprake van samenwerking en integraler werken, maar werd specifiek die afstemming bekeken? Tijdens een debat in het Benelux-parlement stelde een spreker dat bepaalde wetgeving in Nederland het niet mogelijk maakt om zomaar alarmeringen of informatie door te geven. Er werd gevraagd om de specifieke wetgeving door te geven. Heeft Henk Ovink hier weet van?

2.6. Gwenny De Vroe

Gwenny De Vroe heeft genoteerd dat het heel belangrijk is dat de Vlaamse overheid evolueert van een reactief naar een proactief, preventief beleid. Welke concrete suggesties waarop men prioritair moet inzetten heeft Henk Ovink?

In het rapport wordt gepleit om af te stappen van jaarlijkse budgetten en over te gaan naar een goede globale toekomstvisie met een duidelijk kader. Er is ook sprake van generationele projecten. Zo stelde ook Alexander D'Hooghe bij de overkapping van de Antwerpse ring dat er nood is aan een breed draagvlak en een pact over alle partijen en beleidsniveaus heen.

Verder vraagt *Gwenny De Vroe* welke projecten in Vlaanderen als eerste moeten aangepakt worden.

Grote projecten vragen grote investeringen die dikwijls pas zichtbaar zijn in ramp-situaties. Hoe kan men het draagvlak voor dergelijke investeringen vergroten? Heel wat lokale besturen geven stimulansen en subsidies voor ontharding maar weinig burgers gaan hierop in. Hoe kan dit beter?

Innovatie is van heel groot belang. Daar moet men meer op inzetten. Maar ook het delen van kennis wereldwijd is important. Hoe kan dit nog beter?

3. Antwoorden van Henk Ovink

Henk Ovink antwoordt eerst op de vraag wat men nu al kan doen. Hij verwijst naar de roadmap die het panel opstelde. Regelmatig wordt gevraagd wat van de tien opgesomde maatregelen prioritair is. Maar het advies is om net niet één maatregel eruit te halen om toch maar iets te doen. Dat leidt vaak tot problemen omdat de zaken samenhangen. Een watercommissaris aanstellen zonder heldere doelen en zonder actie heeft geen zin. Die samenhang is heel belangrijk. Daarnaast is er wel een stappenplan dat start met het opstellen van de doelen. Dat kost tijd en daarmee kan men al beginnen. Voorts adviseert hij om in de bekkens te starten met pilootprojecten. Die leiden dan samen met de doelen tot actieprogramma's.

Verder kan men al een kader maken voor die lokale gebiedscoalities. Ze bestaan uit bestaande, georganiseerde praktijken die lokaal zijn geënt. Daar gebeurt de actie. Maar daar zijn kaders voor nodig. Het aanstellen van een watercommissaris kan wat meer tijd in beslag nemen want het is een institutionele figuur. Maar *Henk Ovink* adviseert om alvast een ad-interimpersoon aan te stellen om de transitie van de watergovernance te leiden en uit te voeren. Daar volgt dan het bekkenniveau uit.

Henk Ovink citeert vervolgens uit het rapport (p. 99): "Het huidige – geactualiseerde – Sigmaplan voor de ZeeSchelde en de bijrivieren werkt goed. Verdere consolidatie is wel nodig. Structurele financiering moet waarborgen dat de doelstellingen tegen 2030 worden gehaald. Op korte termijn moet worden afgetoetst of het geactualiseerde Sigmaplan wel klimaatrobuust genoeg is en genoeg rekening houdt met de recentste inzichten over de stijging van de zeespiegel en de veranderende bovendebieten. Mocht dat niet zo zijn, dan moeten we de al geplande reservegebieden verder

ontwikkelen en zo nodig nieuwe zoekzones bekijken. Ook voor natuurgebaseerde oplossingen en koppelkansen kan hier nog winst worden geboekt.”

Kortom, het Sigmaplan verder uitvoeren en versterken. Men moet kijken naar de nieuwe permanente werking van waterlandschap en stad en hetzelfde geldt voor de Groenblauwe Dooradering Water in de Stad in Gent. Dat staat allemaal in de roadmap in het advies. Daarmee kan men aan de slag. Begin ook met het oprichten van het Waterzekerheidsfonds. Dat is er immers niet van vandaag op morgen. Misschien in 2024. Als alle partijen de verkiezingen ingaan met de aanbevelingen van het rapport Weerbaar Waterland dan vergemakkelijkt dat de coalitievorming over het onderdeel waterzekerheid, al is dat misschien eerder utopisch. Voor zo’n fonds en zo’n governance zou men toch bredere overeenstemming over de politieke grenzen heen kunnen krijgen? Dat is in ieder geval mogelijk elders in de wereld. Niemand wil natte voeten, niemand wil zonder drinkwater vallen.

Met de paraatheid kan men ook meteen beginnen: noodinterventieplannen, kritieke infrastructuur onderzoeken en ‘build back better’-beleid leidt tot jaarlijkse oefeningen en een kennis- en innovatieprogramma.

Wat grensoverschrijdendheid betreft, merkt Henk Ovink op dat België voorzitter wordt van de EU waardoor men een aanjagende werking kan hebben. Op de vraag of er op EU-niveau meer moet gebeuren antwoordt hij bevestigend. Er is de Green Deal in Europa maar die zou ook blauw moeten zijn. In het kader van de VN-top in 2023 bekijkt men met de Europese Commissie hoe die zogenaamde blauwe kant van het beleid – duurzaamheid, circulariteit, klimaatmitigatie en -adaptatie – kan worden versterkt. Verder merkt hij op dat de Europese Unie wel degelijk een water-beleid heeft waar de landen zich echter niet aan houden. De waterkwaliteit in Nederland, Duitsland, België voldoet nog niet aan de kaderrichtlijn Water.

Er zijn voorbeelden van grensoverschrijdende samenwerking zoals de Rijn-Maas-commissies waarvan Vlaanderen wel degelijk deel uitmaakt. Maar die samenwerkingen werden bedacht vanuit een hele andere context. In het advies staat ook dat die internationale samenwerkingsverbanden moeten aangepast worden aan de nieuwe context. Wereldwijd gebeurt er heel veel op het gebied van ‘transboundary water’. In Afrika is er het dispuut tussen Ethiopië, Soedan en Egypte over een dam in de Nijl maar de twaalf betrokken landen werken er goed samen. India en Pakistan leven op gespannen voet met elkaar maar het Verdrag over de Indus, een rivier die ze delen, functioneert. Ze hebben een secretariaat bij de Wereldbank.

Maatschappelijke weerstand is iets waarmee men moet leren omgaan. Henk Ovink geeft het voorbeeld van de samenwerking bij de orkaan Sandy die de New Yorkse regio teisterde. Het is gelukt om Democraten en Republikeinen bij elkaar te houden door de zogenaamde drie C’s: consistentie, continuïteit en commitment. Maak ruimte om toch over de verschillen heen een bepaalde mate van vertrouwen te ontwikkelen. Het is ook een kwestie van wil en het blijven doen. Zorg ervoor dat de transparantie groot is en dat men helder is over wat men wil. Henk Ovink zegt altijd dat men wereldwijd miljarden euro stopt in projecten, maar nog geen miljoen in het proces. Dat staat ook in het advies. Capaciteit opbouwen binnen gemeenschappen met partnerschappen is kritiek belangrijk. Vertrouwen komt te voet en vertrekt te paard. Continu blijven investeren in vertrouwen is kritiek belangrijk. Dat wil niet zeggen dat men het altijd eens moet zijn om met elkaar te kunnen werken. Als het over water gaat, heeft iedereen een belang: de boer, het bedrijf, de burgemeester, het individu, de minister enzovoort. Henk Ovink geeft nog een voorbeeld van de Overdiepse polder waarvan Rijkswaterstaat had berekend dat deze polder moest overstromen, als calamiteitenberging. De boeren, die wilden blijven, kregen geld om een alternatief plan te maken. Dat plan bleek uiteindelijk qua kosten-baten, technisch, cultureel en wat betreft beheer en onderhoud beter dan het eerste plan van Rijkswaterstaat. Maar dat kost dus tijd.

Mieke Schauvliege merkte op dat het waterbeleid en waterbeheer in Vlaanderen al bijzonder versnipperd is over verschillende beleidsniveaus en dat het rapport nog een bijkomende structuur voorstelt. Om te starten stelt Henk Ovink voor om de watercommissaris ad interim naast de bestaande structuur te plaatsen. Er zijn een aantal parallelle trajecten mogelijk, maar men moet meteen integraal durven beginnen. Dat is echt lastig. Een integraal advies versnipperd oppakken leidt tot een versnipperde aanpak. Daardoor verliest het integrale advies aan kracht. Er wordt dus iets naast gezet om uiteindelijk het bestaande te kunnen veranderen.

Hoe werken geïntegreerde plannen? Die vraag kent een uitgebreid antwoord. Henk Ovink geeft twee voorbeelden van een integrale aanpak. In Bangladesh maakte men met de overheid het Bangladesh Delta Plan 2100 op. De Bangladeshdelta kent enorm grote rivieren en vormt een enorm dynamisch systeem waarbij een integraal plan nodig is. Bangladesh is bijna het dichtstbevolkte land ter wereld. De economische, sociale, culturele en ecologische dynamiek in combinatie met klimaatverandering is daar megagroot. Een ander voorbeeld op projectniveau zijn de 'ruimte voor de rivier'-projecten in Nederland, net zoals een aantal Sigmaprojecten. Indien gewenst kan hij referenties van andere voorbeelden geven.

Doelen moet men inderdaad evalueren. Transparantie en accountability horen daarbij.

Wie heeft de regie op het bekkenniveau? Er is een watercommissaris die samen met die bekkenhuizen en die gebiedscoalities gaat werken. Op het niveau van het bekken heeft het bekkenhuis de regie waarin de doelen Waterzekerheidsfonds en het kennis- en innovatieprogramma zijn meegenomen. In de gebiedscoalities komen ook de verschillende landschappen terug. Hiervoor is een transitiepad nodig.

Eerder bevestigde Henk Ovink dat men het Sigmaplan moet aanpassen aan het klimaat. Zou men dat nog moeten uitbreiden? Het Sigmaplan is een getijdenrivierplan. Waar men het kan uitbreiden, moet men dat zeker doen, maar het is weer geen blauwdruk voor alles. Er zijn getijdenrivieren, waterlopen, sponslandschappen, steden en dorpen. De principes van het Sigmaplan vindt men wel overal in terug. Dat staat ook in het advies.

Zijn de Nederlandse waterschappen gelijkaardig aan de Vlaamse? Dat is niet het geval. In 2010 heeft het kabinet-Rutte I in haar coalitieprogramma opgeschreven dat de waterschappen zouden moeten worden opgeheven, tot verwondering van Henk Ovink en de toenmalige minister Melanie Schultz. Dat leek hen geen goed idee. Aan de OESO werd gevraagd om het Nederlandse waterbeheerprogramma te evalueren. De OESO concludeerde dat die waterschappen een van de meest efficiënte bestuurslagen in Nederland zijn. Ook in Nederland wordt niet altijd gewaardeerd wat men heeft.

De waterschapsverkiezingen in Nederland hebben altijd de laagste opkomst bij de verkiezingen. Die is nu iets hoger door de combinatie met de provinciale verkiezingen. Het is niet zo dat omdat Nederland een waterland is, dat het leeft. Sterker nog, dat OESO-rapport uit 2013-2014 zei ook dat het waterbewustzijn in Nederland laag is.

Op de vraag of er meer internationale coalities moeten komen tussen Vlaanderen, Wallonië, Frankrijk, Duitsland, Luxemburg en Nederland antwoordt de spreker dat dit altijd een goed idee is. Dat staat ook in het advies: zorg ervoor dat die internationale samenwerking wordt versterkt. Na de waterbomrampen heeft Nederland de hand gereikt aan buurlanden. Bij het opstellen van het rapport heeft hij aan het kabinet van EU-vicevoorzitter Frans Timmermans gevraagd of hierin geen taak is weggelegd voor de EU. Maar daarvoor is men afhankelijk van de lidstaten. Het rapport Weerbaar Waterland zou de aanzet kunnen zijn voor zo'n gesprek in België met het oog op het Belgische EU-voorzitterschap in 2024. Dat moedigt Henk Ovink ten

zeerste aan. Waterzekerheid lost men niet op binnen de eigen landsgrenzen. Meer dan twee derde van alle rivieren en beken en stroompjes in de hele wereld is grensoverschrijdend. Maar 100% van al het grondwater is grensoverstijgend. Het is net het grondwater dat op een nooit geziene schaal wordt uitgeput en vervuild. Grensoverschrijdende samenwerking is kritiek belangrijk. Europa kan hierin het voorbeeld geven.

Paraatheid is cultureel en institutioneel. Het zit in de infrastructuur, instellingen, in instituties. Maar paraatheid gaat ook over gesprekken in de samenleving. Zo praat hij veel met kinderen in zijn rol als watergezant, bijvoorbeeld onlangs via Zoom met drie klassen uit Canada tijdens de klimaatop in Egypte. Waterbewustzijn is soms gewoon heel klein zoals wanneer een jongen van zes jaar in de klas in Nederland hem alles vertelt over microplasticvervuiling. Het begint met het omarmen van het water als cultureel goed, en dan vergemakkelijkt besluitvorming hierover in het parlement.

Wat earlywarningsystems en data betreft, heeft VN-secretaris-generaal António Guterres op 23 maart 2021 – dag van de meteorologie – gezegd dat elke bewoner van deze planeet binnen vijf jaar moet kunnen beschikken over data die transparant, toegankelijk en begrijpelijk zijn en in staat moet zijn er iets mee te doen: early warning for all. Op de klimaatconferentie heeft hij een actieplan gevraagd en gekregen van World Meteorological Organization. Nederland heeft gesteld dat data alleen niet voldoende zijn. Er worden dus bijkomend miljoenen geïnvesteerd in capaciteitsopbouw met het Rode Kruis, de afdeling Disaster Risk Reduction van de VN en het WMO en haar aanverwante instituten. In Europa is er een fantastische samenwerking van Ierland tot Polen voor weerdata. De weermodellen klopten. Iedereen in Vlaanderen, Wallonië, Luxemburg, Nederland en Duitsland wist wat er ging gebeuren. Hij is het daarover niet eens met Tinne Rombouts.

Tinne Rombouts verduidelijkt dat het ook gaat over wat met die alarmering vervolgens is gebeurd. Daar was ook kritiek op. Heeft Henk Ovink dat ook ervaren?

Dat gaat volgens *Henk Ovink* over die paraatheid. Ben je als samenleving institutioneel en cultureel ingesteld om te handelen op dat moment? Dat is zeker over de grens heel erg misgegaan. Daar zit een enorme opgave, maar ook een kans. Paraatheid helpt als men de data heeft en men weet ook nog wat men moet doen. Als de samenleving daarop is voorbereid, dan is men in staat om mensen te evacueren, land te laten onderstromen, een dijk door te breken voor de veiligheid van het algemeen belang.

Zijn er bepaalde sleutelprojecten die een aanjagende werking kunnen hebben? Daar zou men een apart proces van kunnen maken. Dat valt dan onder het hoofdstuk innovatie. Hij geeft het voorbeeld van toen hij voor de Amerikaanse overheid werkte. Er was 60 miljard dollar voor de wederopbouw. Veel was kapot en moest gerepareerd worden. Maar tegelijkertijd was het ook een kans om te innoveren. Er werd gevraagd wat de sleutelprojecten zijn om daar op in te zetten. Er werd samengezeten met gemeenschappen, overheden, bedrijven en slimme denkers zoals ontwerpers en ingenieurs en anderen. Er kwamen tien projecten voor de toekomst en die worden nu uitgevoerd. Zo'n innovatieaanpak beveelt hij van harte aan. Maar dan moet men negen maanden uittrekken om te komen tot zo'n sleutelprojecten. Henk Ovink kan die nu niet zomaar uit zijn hoed toveren. Een gelijkaardig traject starten met veel overleg zoals voor de Antwerpse ring vindt de spreker een fantastisch idee.

Hoe kan men voor draagvlak zorgen voor grote investeringen na een ramp? Daarvoor is er de suggestie om een Waterzekerheidsfonds op te richten. Het langetermijnborgen van investeren in weerbaar waterland is kritiek belangrijk. Zorg ervoor dat men dat niet reactief blijft doen, is het advies van de spreker. Met zo'n fonds

creëert men de basis. Nu is de tijd daar rijp voor en moet men die kans met beide handen pakken. Er is nu een advies van buitenstaanders. De ramp dient zich vanzelf weer aan. Vooraf investeren levert, wereldwijd berekend, zeker in dichtbevolkte gebieden zoals West-Europa, een meerwaarde op van een op zeven tot een op twaalf of meer. Elke euro die wordt geïnvesteerd in het voorkomen van de ellende is een waardevermeerdering voor de economie. Het creëert kansen en voorkomt risico's. En dan gaat het alleen nog maar over het financiële luik. Er zijn ook mensen overleden door de waterramp. Men kan zich eigenlijk niet veroorloven om hier niet mee aan de slag te gaan. Het geldt dat bijvoorbeeld nodig was om de schade te herstellen na orkanen zoals Sandy kan men niet aan andere dingen besteden zoals vaccins, gezondheid, scholing enzovoort. Een derde van die middelen die nodig zijn voor het herstel was genoeg geweest om die schade te voorkomen. Er is geen excuus, noch financieel, noch maatschappelijk. Als beleidsmakers, bestuurders, samenleving, bedrijven, investeerders moet men dit gesprek aangaan.

Innoveren moet men zeker doen. Dat kan in België, de Benelux, Europees, internationaal. Misschien is dat ook wel een manier om die samenwerking over die grenzen te versterken, dus dat moet men zeker doen.

4. Replieken

Mieke Schauvliege heeft Henk Ovink horen adviseren om alvast een watercommissaris ad interim aan te stellen naast de bestaande structuur tijdens een interimperiode. Haar grootste zorg is dat er een watercommissaris ad interim komt en dat het daarbij blijft. Welke voorwaarden moeten hardgemaakt worden zodanig dat er een garantie is dat dit leidt tot een echte transitie, zowel in structuur als in doelen?

Henk Ovink zegt dat hij deze vraag niet kan beantwoorden. Het advies uitvoeren is geen eenvoudige opdracht en zal weerstand en spanningen opleveren. Men moet met elkaar als samenleving, bedrijven, mensen, overheden samenzitten. Veranderen is altijd ingewikkeld. Het is heel lastig om te zeggen dat wanneer men dit of dat niet doet, het zal misgaan. Hij verwijst naar het voorbeeld van Peru waar met een minderheidsregering, de president en parlement samen een wet hebben gemaakt. Er werd een commissaris aangesteld die meteen aan de slag is gegaan op het bekkenniveau want al de rivieren waren overstroomd. Dat heeft men niet verder doorgezet en dan ziet men direct de problemen.

Mieke Schauvliege concludeert dat men stap voor stap de roadmap moet uitvoeren richting eindpunt, en anders is het een maat voor niets.

Henk Ovink adviseert met een kwinkslag om het advies uit te voeren, alle tien aanbevelingen. Hij maakt de vergelijking met de duurzaamheidsdoelen. Er zijn zeven-tien duurzaamheidsdoelen en helaas ziet hij wereldwijd dat men er enkele uitpikt. Maar zo werkt het niet. Ze zijn gekoppeld aan elkaar. De tien aanbevelingen uit het rapport hangen ook samen. Neem ze allemaal mee, voer ze uit, beveelt hij aan.

Gwenny DE VROE,
voorzitter

Mieke SCHAUVLIEGE
Tinne ROMBOUTS,
verslaggevers

Gebruikte afkortingen

Benelux	België, Nederland, Luxemburg
COP	Conferentie van de Partijen
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
ngo	niet-gouvernementele organisatie
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
VN	Verenigde Naties
WMO	World Meteorological Organization